

Filip Uratnik: Pogledi na družabno in gospodarsko strukturo Slovenije. Slovenske poti št. VII. Izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1933. 96 str.

Ta knjižica mi je všeč in mi tudi ni všeč. Ugaja mi že avtorjev namen, da namreč pomore dvigniti diskusijo o naših družbenih in gospodarskih razmerah na višji nivô, ji dati več stvarnosti, objektivnosti. Zategadelj podaja v prvi polovici spisa sredstvo za to, t. j. opis starostne in poklicne sestave slovenskega ljudstva, kolikor ga je v naši državi, račune narodnega premoženja in davčne obremenitve ter statistiko našega pridobitnega in potrošnega gospodarstva. Na ta del organično navezuje drugega, ki v njem prikazuje aktualne probleme, kakor so populacijska gibanja, racionalizacija, kriza kmečkega podeželja, starostno zavarovanje, brezposelnost i. dr. Všeč mi je nadalje avtorjeva mravljinčna prizadevnost, ki je ž njo zbral podatke, jih uredil in skombiniral tako, da se, kolikor gre, organično strinjajo v statistično sliko slovenskih gospodarskih razmer. Malokateri čitatelj bo slutil, koliko potrpežljivosti zahteva to delo in kako je zamudno. Končno mi poleg iskrenosti in resnosti, ki ž njima Uratnik obravnava težavno tvarino, ugaja še slogovna preprostost in jasnost; tako prikupno ume govoriti pri nas malokdo o gospodarskih zadevah, ki je vsaka izmed njih že prava kompozicija trmastih vprašanj.

Kar mi pa na tej knjigi noče nič ugajati, je njena prenatrpanost s statističnimi številkami in pa nekateri zaključki, ki jih avtor izvaja iz njih. Z manjšo količino števil bi pisec dosegel večji uspeh; zase bi jih rajši pretežno večino pogrešal, pa bi bolj želel podrobnih popisov križev in brig, ki se z njimi naš narod bori. Mislim, da je tudi pri nas prišla statistika vse preveč v čisle; veliki sloves, ki ga uživa, je prišel k nam poleg nekaterih drugih predsodkov iz Amerike, kjer hočejo prav vse številčno izmeriti in kar vse upodobiti v krivuljah, reducirati vsaktero kakovost na kolikovost. Poklicno ukvarjanje s statistiko me je privadilo radikalni nezaupljivosti nasproti statistikam, ki o njih ne vem, po kakšni metodi in s kakšno skrbnostjo se je zbiralo in obdelalo gradivo, ki so se na njegovi osnovi podatki izračunavali. Dokler tega ne vem, morem pripisovati številkam, če hočem, mnogo dokazne moči ali pa tudi nobene. Stopnja le-té zavisi od izbire in združevanja ugotavljajalnih metod in od vestnosti pripravljalnega in urejevalnega dela. Pa tudi tedaj, kadar so končne številke izsledek še tako eksaktnih metod in rigorozne natančnosti, je njih spoznavna porabnost, ako hočejo osvetliti kaj iz gospodarskega in socialnega življenja, še zmeraj dosti problematična; ako predmeta in vsega, kar je ž njim v zvezi in nanj vpliva, dodobra ne poznam, se drži končnih izsledkov še vse polno dvomov in so upravičene zelo različne interpretacije. Ako naj mi praktično koristijo, morajo take številke vzročne zveze brezdvomno dokazati. Omenjene težave izvirajo iz tega, da je gospodarstvo kompliciran pojav in še posebej, da je važen del nedeljivega socialnega življenja, čigar najvažnejših plati z golimi številkami prav nikdar ne izmeriš.

Glede nekaterih podatkov opozarja sicer pisatelj, da jim gre le približna verjetnost; on pravi, da hoče pogoditi točno le velike obrise, da hoče podati zgolj zasilno oporo za presojanje, kjer vsa navidezna eksaktnost ne more dati veliko več nego orientacijsko sliko. Prav mnoge podatke, glede katerih je očitno, da niso izsledek eksaktnega statističnega štetja, pa podaja brez pridržkov, tako

da bi mogel čitatelj domnevati, da jim gre stoodstotna verjetnost. Mnoge številke so tudi izsledek cenitev, ki iz njih subjektivnosti ni mogoče izločiti. Ker pisatelj v knjigi ni mogel kot tretji njen del priobčiti gradiva, bi bilo glede važnejših številčnih podatkov koristno na kratko dodati, kakšno stopnjo zanesljivosti jim je pripisovati. Pa to veljaj bolj za bodoče pisateljeve publikacije, kajti v tej knjižici je moral z besedilom štediti. Celó hvaležni mu moramo biti za srčnost, ki ž njo razklada svoje cenitve in skuša tudi z manj dobrim materialom ustvariti orientacijo po slovenskem socialnem življenju.

Nekaj pripomb k posameznim delom spisa. Knjigo „Naša narodna prireda i nacionalni prihod“, ki so jo leta 1927. izdali Djuričić, Tosić, Vegner, Rudčenko in Djordjević, bi kot vir človek uporabljal čim manj in s skrajno opreznostjo. Sodba nekega izkušenega statistika, da je to najstrašnejša knjiga, kar jih je izšlo v Jugoslaviji, ni brez tehtnih razlogov. Ugotavljanje narodnega premoženja na podstavi gradiva, ki je na razpolago, našega in avstrijskega, kaže rajši opustiti. Ne obeta bog ve kaj koristi niti za teorijo niti za prakso. V zadnjih letih so metode takega ugotavljanja sicer temeljito pretresli in izpopolnili, spoznavna vrednost izsledkov pa je prav tako sporna ko prej. Podobno je z donosi in dohodki. Poskusil sem to glede dohodkov ljubljanskega prebivalstva v letu 1924. Uporabil sem pri tem material, ki je težko komu na razpolago, ter imel še razna druga efektivna poizvedovalna sredstva, pa sem uvidel, da je tudi ob takih ugodnostih težava še zmeraj nepremagljiva. Dokler ni moči dognati dohodkov, ostane seveda tudi statistika davčne obremenitve silo nehvaležno početje, prav posebej še, če hočem predvojno davčno obremenitev primerjati z današnjo. Statistično primerjanje sedanjih gospodarskih in družbenih razmer s predvojnimi bi se smelo vršiti sploh le ob upoštevanju vsega važnega, kar je ž njimi v funkcionalnih zvezah. Sicer velja konkludentnost izvajanj in sklepov za take primerjave le ob pogoju ceteris paribus. V tem oziru je predvojno stanje zavoljo velikih razlik s sedanjim že skoraj neprimerljivo. In če bi se naloga tudi posrečila, s statistiko še zmeraj ne doženeš, kar bi najrajši zvedel, ali je namreč kaj razlik v učinkovanju in kako se različne obremenitve občutijo. Prav tako je rentabilnost in delovne donose kmetijskega gospodarstva kaj težko primerjati z delovnimi donosi v drugih poklicih. Kajti kmetijsko gospodarstvo je po prevesni večini naturalno-gospodarska samooskrba, obrt pa je včlenjena celotno v tržni menjalni mehanizem. In če bi tudi imenovane osnovne razlike ne bilo, je še zmeraj vprašanje, ali je mogoče statistično ugotoviti pravi donos, ko kmečko gospodarstvo ni enostavno, marveč je prav za prav združitev več vrst produkcij, ki se v njih sirovine, polizdelki in končni izdelki med seboj brez denarnega računa izmenjavajo. Smisel kmečkega gospodarjenja je drugačen, pretežna večina kmetov svoje kmetije ne smatra za „obrat“, marveč kot jamstvo in zanesljivo podlago delovne priložnosti, in podobno preudarja tudi kmetijski delavec. Kmet ne izračunava donosov, marveč gleda bolj na to, da ostane na gruntu samosvoj gospodar; zategadelj se zadovolji tudi z „rentabiliteto“, ki bi ob nji morala propasti vsaka obrt in industrija ter kljubuje dlje časa tudi največji revni, ki bi je drugi poklici ne hoteli prenašati. Kmečke razmere more s pridom prikazati sploh le bolj detajlna, analitična statistika, ki si po posameznih pokrajinah in po raznih kategorijah posestev skrbno ogleda vse dele zamotane strukture

kmetijskega gospodarjenja. Avtor se pa po mojem mnenju, kakor drugod, tudi tu preveč zadovolji z globalnimi podatki, s povprečnimi številkami, ki morejo biti zanimive, ki jih bo pa s pridom le težko uporabiti.

Načeloma se mi zdi še važno pripomniti, da so regionalne gospodarske avtonomije upravičene; taka stremjenja najdemo v raznih oblikah in intenzivnih stopnjah po vsej srednji in zapadni Evropi ter je le znamenje tvorne samozavesti, ako bi tudi Slovenci iz svoje zemlje radi napravili v gospodarskem oziru, kolikor gre, avtarkično, zaokroženo celoto. Le da se temu zoperstavljajo, dokler ostane svobodna tržna menjava odločilna norma gospodarjenja, nepremostljive ovire. Ako svojih ekonomskih moči nočemo neodpustljivo lahkomišelnostjo zapravljati, se moremo gospodarsko držati in napredovati samo s prilagajanjem k celotnemu jugoslovanskemu gospodarstvu. Tako velé tehnične možnosti v odločilnih industrijskih strokah in rentabilitetni računi na drugih področjih. Škoda, da nam je šla v tem oziru službena gospodarska politika tako malo na roko in je v teh 14 letih nakopičila toliko nepopravljivih grehov, da jih ji zares ne moremo odpustiti. Uratnik večkrat uporablja priliko, da kritizira beograjsko gospodarsko politiko in stavi proti njenim ukrepom svoje lastne predloge. Nekateri se mi zde resnega upoštevanja vredni, vsem pa bodo čitatelji javeljne pritrtili. Ne zdi se mi n. pr. pravilno, vsaj pri nas ne, pričakovati od države preveč, ji nalagati nove intervencionistične naloge in ji priporočati dalekosežne socializacijske akcije in eksperimente načrtnega gospodarstva. Med solidnostjo tehničnega ustroja naše države in količine državnih nalog že sedaj ni zdravega razmerja in upravni aparat bi tako močne nove obremenitve več ne prenesel. Škoda bi bila na strani gospodarstva. Na strani 70. n. pr. pravi pisatelj: „Kolikor ne vodijo podjetja svojih poslov sama tako, mora nastopiti kot korektiv država s tem, da odvzame po racionalizaciji previsoke dobičke ali vsaj njih večji del v obliki davkov.“ Ne glede na to, da je prav mnogokrat težko reči, ali je kakšna konkretna preureditev že racionalizacija ali ne, bo glede na izdatne razlike med podjetji, strokami in poslovnimi koeficienti in glede na nikdar mirujoči tehnični napredek v večini primerov nemogoče objektivno dognati, od katere meje navzgor so dobički previsoki. Strokovnjaki, ki vedo to zanesljivo presoditi, gotovo ne bodo hoteli biti upravni organi. Ali pa bo morda država podjetjem v obliki davkov pobrane previsoke dobičke, ki se ob ugodnih konjunkturah po navadi dajo precejšen del v rezerve, spet vračala, ko nastopijo krize, v katerih je treba racionalizacijske investicije vendarle obrestovati in amortizirati, tudi, če ni prav nikakih donosov?

Uratnikovo delo, tako polno interesantnih ugotovitev, opazovanj in kritičnih pogledov na naše male razmere, je kar moč priporočati vsem, ki glede stanja in usod slovenskega gospodarjenja niso čisto brezbrizni. Vsakdo bo v knjižici našel mnogokaj, česar ne ve in kar se spodobi, da ve, če pa že docela vse ve, bo nji našel izpodbude k lastnemu premišljevanju ali pa bo užival, ker ga bo včasih izzivalo k ugovarjanju. Od avtorja, ki je praktičnemu gospodarjenju tako blizu in ima zato mnogo globljih vpogledov vanje, pričakujemo nadaljevanje započete delo in še marsikatero obogatitev našega gospodarstva in družboslovnega slovstva.

Albin Ogris.